

Evolution of Social Values of Gender Equality and Inequality of Job Opportunities: A Comparative Study in the Marginalized and non-Marginalized Neighborhoods of Tehran

Narges Rahmani¹, Taghi Azad Armaki^{2*}

1. Ph.D. in Cultural Sociology, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Narges_rahmani1344@yahoo.com
2. Professor, Department of Sociology, University of Tehran, Iran (Corresponding Author) azadarmaki@gmail.com

Article Info	ABSTRACT
<p>Article type Research Article</p> <p>Article history Received: 19 September 2025 Accepted: 5 November 2025 Published: 18 February 2026</p> <p>Keywords: Social construction values of gender, post-material values, material values, marginalization.</p>	<p>Introduction: In recent years, the evolution of social values related to gender equality has become one of the most central topics in the field of sociology. Findings from field observations and interviews conducted by the author in marginalized and non-marginalized neighborhoods of Tehran show that values related to the social construction of gender have undergone a fundamental transformation. Accordingly, the present study aimed to identify the direction of social values of gender equality in marginalized neighborhoods of Tehran compared to non-marginalized neighborhoods and to identify the causes and factors of these changes.</p> <p>Objective: To identify social values of gender equality and their direction in marginalized neighborhoods of Districts 19 and 4 of Tehran.</p> <p>Method: The research method was grounded theory and purposive and theoretical sampling. For this purpose, 30 in-depth and semi-structured interviews were conducted with women and men over 18 years of age in marginalized neighborhoods of areas 4 and 19, as well as for comparison with other non-marginalized neighborhoods in the same areas.</p> <p>Findings: Based on the findings, the categories of “transition from material values to post-material values in the context of social inequalities”, “transformation of social values regarding women’s employment”, “movement towards gender egalitarian values of job opportunities” and “structural and cultural contexts affecting the transition from gender values to post-material values” were constructed, each of which also had subcategories.</p> <p>Conclusion: marginalized neighborhoods, like other neighborhoods in the context of urban society, tended towards the socially constructed post-material values of gender.</p>
<p>Cite this article: Rahmani, N., AzadArmaki, T. (2025). Evolution of Social Values of Gender Equality and Inequality of Job Opportunities: A Comparative Study in the Marginalized and non-Marginalized Neighborhoods of Tehran. <i>Labour and Social Protection Studies</i>, 1(1), 11-29.</p>	
<p> ©The Author(s). Publisher: Labor and Social Security Institute</p>	

تحول ارزش‌های اجتماعی برابری جنسیتی و نابرابری فرصت‌های شغلی: مطالعه مقایسه‌ای در محله‌های حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین شهر تهران

نرگس رحمانی^۱، تقی آزاد ارمکی^{۲*}

۱. دانش آموخته دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Narges_rahmani1344@yahoo.com

۲. استاد گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه تهران، ایران (نویسنده مسئول) azadarmaki@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخچه</p> <p>دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۲۸</p> <p>پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۱۴</p> <p>انتشار: ۱۴۰۴/۱۱/۲۹</p> <p>کلیدواژه‌ها</p> <p>ارزش‌های برساخت اجتماعی جنسیت، ارزش‌های فرامادی، ارزش‌های مادی، حاشیه‌نشینی.</p>	<p>مقدمه: در سال‌های اخیر، تحول ارزش‌های اجتماعی مرتبط با برابری جنسیتی به یکی از محوری‌ترین مباحث در حوزه جامعه‌شناسی تبدیل شده است. یافته‌های حاصل از مشاهدات میدانی و مصاحبه‌های انجام‌شده توسط نگارنده در محله‌های حاشیه‌نشین و غیرحاشیه‌نشین تهران نشان می‌دهد که ارزش‌های مرتبط با ساخت اجتماعی جنسیت دچار تحول اساسی شده‌اند. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف شناسایی جهت ارزش‌های اجتماعی برابری جنسیتی در محله‌های حاشیه‌نشین تهران در مقایسه با محله‌های غیرحاشیه‌نشین و شناسایی علل و عوامل این تغییرات انجام شد.</p> <p>هدف: شناسایی ارزش‌های اجتماعی برابری جنسیتی و جهت‌گیری آن‌ها در محله‌های حاشیه‌نشین مناطق ۱۹ و ۴ تهران.</p> <p>روش: روش پژوهش، نظریه زمینه‌ای و نمونه‌گیری هدفمند و نظری بود. برای این منظور، ۳۰ مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختاریافته با زنان و مردان بالای ۱۸ سال در محله‌های حاشیه‌نشین مناطق ۴ و ۱۹ و همچنین برای مقایسه با سایر محله‌های غیرحاشیه‌نشین در همان مناطق انجام شد.</p> <p>یافته‌ها: بر اساس یافته‌ها، مقوله‌های «گذار از ارزش‌های مادی به ارزش‌های فرامادی در بستر نابرابری‌های اجتماعی»، «دگرگونی ارزش‌های اجتماعی در خصوص اشتغال زنان»، «حرکت به سوی ارزش‌های برابری خواهانه جنسیتی فرصت‌های شغلی» و «زمینه‌های ساختاری و فرهنگی مؤثر بر گذار از ارزش‌های جنسیتی به ارزش‌های فرامادی» ساخته شدند که هر کدام دارای زیرمقوله‌هایی نیز بودند.</p> <p>نتیجه‌گیری: محله‌های حاشیه‌نشین، مانند سایر محله‌ها در بستر جامعه شهری، به سمت ارزش‌های فرامادی برساخته اجتماعی جنسیت گرایش داشتند.</p>
<p>استناد: رحمانی، ن، آزاد ارمکی، ت. (۱۴۰۴). تحول ارزش‌های اجتماعی برابری جنسیتی و نابرابری فرصت‌های شغلی: مطالعه مقایسه‌ای در محله‌های حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین شهر تهران. <i>مطالعات کار و حمایت اجتماعی</i>، ۱(۱)، ۲۹-۱۱.</p>	
<p>ناشر: مؤسسه کار و تأمین اجتماعی © نویسندگان.</p>	

Extended Abstract

Purpose

In recent years, changes in social values in the field of gender equality and inequality of job opportunities have become one of the most important and fundamental topics in social sciences, especially in the field of sociology. Data from field observations and initial interviews conducted by the author in different neighborhoods of Tehran show that values related to gender differences have undergone fundamental changes. In Iranian society, numerous discourses have emerged around value developments, each of which reflects a specific perception of the status of values in the social context of Iranian society. Depending on their theoretical and empirical perspectives, these approaches explain phenomena such as polarization or non-polarization of values in society, and each has its own supporters and critics. According to Inglehart's theory of value transformation, individuals' priorities reflect their social and economic environments, and countries that enjoy relatively good economic, political, and social order gradually tend toward post-material values such as freedom of expression, beautification of cities, and creation of humane and rational societies (Inglehart, 2016). Based on Inglehart's claim, it can be said that the value priorities of people who live in special conditions such as marginalized neighborhoods can be different from those of people who live in the context of urban society. Therefore, the main issue of the present study is that Iranian society is a new and changing society, and one of the major and fundamental changes that have occurred is around values related to gender equality and inequality of job opportunities, and the marginalized neighborhoods of Tehran have not been exempt from these value changes. Accordingly, relying on Inglehart's theory of value transformation and Bourdieu's theory As a complementary theory, the main research question is: What are the characteristics and orientation of the social values of gender equality and job opportunity inequality in the marginalized neighborhoods of Tehran (as examples of specific urban areas) compared to the non- marginalized neighborhoods of Districts 4 and 19? In addition, the article seeks to answer the question of what are the most important factors and contexts effective in the formation and change of social values related to gender and job opportunities in these two types of neighborhoods. The main goal of the present article is to identify the orientation of the social values of gender equality and job opportunity inequality among the residents of marginalized neighborhoods compared to non- marginalized neighborhoods in Tehran.

Method

In this study, based on the research question, the grounded theory method was used. Data analysis was conducted in three stages of open, axial, and selective coding using NVivo software. The statistical population included people over 18 years of age living in marginalized neighborhoods. Districts 4 and 19 of Tehran (Golshan, Shemiran-No, Dolatkah and Esmailabad) and non-marginalized areas of the same mentioned areas. Sampling was carried out in a purposeful and theoretical manner, and after conducting 30 in-depth and semi-structured interviews, theoretical saturation was achieved. In order to validate the research, the research was conducted in a natural environment, the validity of the categories was assessed through the opinions of experts, and the research documentation was also preserved.

Findings

According to the data and open, axial and selective coding of categories such as the transition from material values to gender-based Post-material values in the context of social inequalities, the evolution of social values towards women's employment, the move towards gender-based egalitarian values of job opportunities, each of which also had subcategories, the main category, namely "Transmaterial transition of social values related to the social construction of gender", was constructed. Similarly, the categories that underlie gender value changes such as social and

demographic contexts, the transition of social values and the change of gender values, The role of media and information technology as an influential factor in facilitating or changing gender values and value developments was also constructed.

Conclusion

Based on the findings of the present study, it can be said that this article is in line with many theories and approaches that emphasize the modernization of values and the tendency towards transmaterial values with an emphasis on the social construction of gender. The results of this study show that values are moving towards gender equality values. The findings of this study do not confirm Inglehart's value change theory, which believes that with the increase in life and financial security in most countries of the world, especially advanced industrial countries, people's values have changed from material to transmaterial. Because if we consider the non-marginalized neighborhoods of Districts 19 and 4 of Tehran as equivalent to industrial countries, and the marginalized neighborhoods as equivalent to non-industrial countries, given that the residents of marginalized neighborhoods are deprived of and urban deprivations, according to Inglehart's view, gender values in these neighborhoods should tend towards material values. However, the results show that both marginal and non- marginalized neighborhoods have moved towards a transition to post-material values in the field of the social construction of gender. In other words, the value priorities of the residents of these two types of neighborhoods are close to each other in the aforementioned areas and a kind of value similarity is observed between them. Considering the findings, the factors of gender value changes should be sought in cultural and relational areas, not simply economic. Also, according to Bourdieu's habitus theory, it can be said that changes in cultural tastes and class distinctions through cultural consumption are redefining the social position of individuals in Tehran's urban society. These changes show that marginalized people are not simply reproducing traditional values, but also, considering their exposure to new discourses are rebuilding their values. Finally, formulating cultural policies based on value changes is one of the important suggestions of this article.

مقدمه

در سال‌های اخیر، تغییرات ارزش‌های اجتماعی^۱ در زمینه برابری جنسیت و نابرابری فرصت‌های شغلی، به یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین مباحث علوم اجتماعی به‌ویژه در حوزه‌ی جامعه‌شناسی بدل شده است. داده‌های حاصل از مشاهدات میدانی و مصاحبه‌های اولیه‌ای که نگارنده در محله‌های مختلف شهر تهران انجام داده است، نشان می‌دهد که ارزش‌های مرتبط با تفاوت‌های جنسیتی، دستخوش تغییرات بنیادینی شده‌اند. در حوزه‌ی جنسیت، به نظر می‌رسد که ارزش‌ها در حال گذار از الگوهای سنتی و مردسالارانه به سوی الگوهای مبتنی بر برابری جنسیتی هستند. برای نمونه، تمایل به داشتن فرزند پسر که پیش‌تر از جایگاه ارزشی بالایی برخوردار بود، در نگرش افراد، به‌ویژه در مناطق شهری، اهمیت پیشین خود را از دست داده است. همچنین، در حوزه اشتغال زنان، بازتعریف مفاهیم ارزشی به‌طور محسوس مشاهده می‌شود؛ به‌گونه‌ای که بسیاری از زنان خود را نه تنها هم‌سطح مردان از نظر توانمندی‌های فردی و حرفه‌ای می‌دانند، بلکه در برخی موارد، بر توانمندی‌های خود نسبت به مردان نیز تأکید دارند. این نگرش، در عرصه‌های اجتماعی و فرهنگی به‌وضوح بازتاب یافته است. باین‌حال، ارزش‌های مرتبط با فرصت‌های شغلی همچنان در راستای بازتولید نابرابری‌های ساختاری عمل می‌کنند. نظام شغلی، به‌رغم تحولات ارزشی، همچنان متأثر از تبعیض‌های جنسیتی است و زنان در بهره‌مندی از فرصت‌های برابر شغلی با محدودیت‌های نهادینه‌شده مواجه‌اند. از سوی دیگر، یافته‌های پژوهش‌های پیشین نیز مؤید این تغییرات و چالش‌هاست. برای نمونه، قره حسنلو و میرحسینی (۱۴۰۰) در مطالعه‌ی خود نشان داده‌اند که نابرابری جنسیتی در بازار کار ایران از سه محور اصلی ناشی می‌شود: باور به تقسیم‌کار جنسیتی، نهادینه‌شدن فرودستی زنان، و سیطره‌الگوی مردانه؛ که همگی در بستر فرهنگی جامعه و نهاد خانواده بازتولید می‌شوند.

در جامعه‌شناسی، ارزش‌ها به‌عنوان مفاهیمی در حال تحول شناخته می‌شوند. اهمیت و اعتبار این ارزش‌ها در جوامع مختلف همواره در حال دگرگونی است. ممکن است یک ارزش اجتماعی که زمانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده، به‌مرور اهمیت خود را از دست بدهد و ارزش دیگری جایگزین آن شود. نکته مهم دیگر این است که این تغییرات ارزشی در جوامع به شکلی یکنواخت و هم‌زمان رخ نمی‌دهند، بلکه بسته به شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی هر جامعه، سیر و سرعت متفاوتی دارند. چراکه نظام‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در جوامع مختلف، ساختارها و ویژگی‌های منحصربه‌فردی دارند. با توجه به این مسائل، می‌توان گفت که در برخی موارد، ساختار و کارکرد نظام اجتماعی خانواده‌های ساکن در مناطق حاشیه‌نشین^۲ شهری با خانواده‌هایی که در مناطق مرکزی و توسعه‌یافته شهر زندگی می‌کنند، متفاوت است. این تفاوت‌ها ریشه در شرایط زیستی، فرهنگی و اجتماعی نابرابر این دو گروه دارد. حاشیه‌نشینان با مسائل و چالش‌هایی نظیر کمبود مسکن مناسب، دسترسی محدود به خدمات درمانی، آموزشی، اشتغال پایدار، حمل‌ونقل عمومی و امنیت اجتماعی مواجه‌اند؛ عواملی که می‌توانند بر ارزش‌های اجتماعی آن‌ها تأثیرگذار باشند. این تفاوت در شرایط زندگی، می‌تواند به شکل‌گیری و در برخی موارد به بازتولید ارزش‌های اجتماعی و به‌ویژه ارزش‌های جنسیتی متمایز در این دو بافت مسکونی منجر شود.

در جامعه ایرانی، گفتمان‌های متعددی پیرامون تحولات ارزشی شکل گرفته‌اند که هر یک بازتاب‌دهنده نوعی تلقی خاص از وضعیت ارزش‌ها در بستر اجتماعی معاصر ایران هستند. این رویکردها، بسته به دیدگاه نظری و تجربی خود، به تبیین پدیده‌هایی چون قطبی‌شدن یا عدم قطبی‌شدن ارزش‌ها در جامعه می‌پردازند و هر کدام دارای حامیان و منتقدان خاص خود می‌باشند. بنابر نظریه دگرگونی ارزشی اینگلههارت، اولویت‌های افراد بازتاب محیط‌های اجتماعی و اقتصادی آنان است، و کشورهایی که به‌طور نسبی از نظم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی برخوردارند به تدریج به سمت ارزش‌های فرامادی مانند آزادی بیان، زیباسازی شهرها و ایجاد جوامع انسانی و عقلانی گرایش می‌یابند (Inglehart, 1995). بر اساس ادعای اینگلههارت می‌توان گفت، اولویت ارزشی افرادی که در شرایط خاص مثل محله‌های حاشیه‌نشین شهر زندگی می‌کنند، می‌تواند متفاوت از افرادی باشد، که در متن جامعه‌ی شهری زندگی می‌کنند. بنابراین مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که جامعه‌ی ایرانی یک جامعه‌ای نو و در حال تغییر است، و

^۱ ارزش‌های اجتماعی واقعیت‌ها و اموری را تشکیل می‌دهند که مطلوبیت دارند و مورد خواست و آرزوی اکثریت افراد جامعه است (وثوقی و نیک خلق، ۱۳۷۰: ۱۸۷).

^۲ حاشیه‌نشین به آن قسمت از بافت‌هایی گفته می‌شود که عمدتاً مهاجرین روستایی و تهیدستان شهری را در خود جای داده و بدون مجوز و خارج از برنامه‌ریزی رسمی و قانونی توسعه شهری (طرح‌های جامع و تفصیلی) در درون یا خارج از محدوده قانونی شهرها به وجود آمده‌اند، عمدتاً فاقد سند مالکیت هستند و از نظر ویژگی‌های کالبدی و برخورداری از خدمات رفاهی، اجتماعی و فرهنگی و زیرساخت‌های شهری شدیداً دچار کمبود هستند (پایگاه خبری وزارت شهرسازی راه و مسکن، ۱۳۹۴).

یکی از تغییرات عمده و اساسی ایجادشده پیرامون ارزش‌های مربوط به برابری جنسیتی و نابرابری فرصت‌های شغلی است، و محله‌های حاشیه‌نشین شهر تهران نیز از این تغییرات ارزشی مستثنا نبوده است. اهمیت و ضرورت پرداختن به ارزش‌ها از آن جهت است که جامعه از طریق ارزش‌های مشترک میان انسان‌ها به وجود می‌آید و به‌عنوان تعیین‌کننده اهداف و راهنمای عمل افراد محسوب می‌شوند و از سویی دیگر سبب حفظ نظم در جامعه می‌شود. بر این اساس هدف اصلی مقاله حاضر، شناسایی جهت ارزش‌های اجتماعی برابری جنسیتی و نابرابری فرصت‌های شغلی در میان ساکنان محله‌های حاشیه‌نشین در مقایسه با محله‌های غیر حاشیه‌نشین در شهر تهران است. این مطالعه تلاش دارد تا با تکیه بر رویکردی جامعه‌شناختی، به تحلیل تفاوت‌ها و شباهت‌های موجود در ارزش‌های اجتماعی میان این دو نوع محله بپردازد. پرسش اصلی پژوهش عبارت است از: ارزش‌های اجتماعی برابری جنسیتی و نابرابری فرصت‌های شغلی در محله‌های حاشیه‌نشین تهران (به‌عنوان نمونه‌هایی از مناطق خاص شهری) در مقایسه با محله‌های غیر حاشیه‌نشین مناطق ۴ و ۱۹، چه ویژگی‌هایی دارند و جهت‌گیری آن‌ها چگونه است؟ علاوه بر این، مقاله در پی پاسخ‌گویی به این پرسش است که مهم‌ترین عوامل و زمینه‌های مؤثر در شکل‌گیری و تغییر ارزش‌های اجتماعی مرتبط با جنسیت و فرصت‌های شغلی در این دو نوع محله چیست.

مرور مطالعات پیشینه پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه جنسیت و فرصت‌های شغلی نشان داد به‌ندرت پژوهشی در خصوص جنسیت و فرصت‌های شغلی در محله‌های حاشیه‌نشین انجام‌شده است. در این مقاله مطالعات داخلی و خارجی پیشین پژوهش بر اساس نوع رویکرد به جهت ارزش‌های جنسیتی، و روش پژوهش طبقه‌بندی شده‌اند. رویکرد برخی از پژوهش‌ها همچون معینیان (۱۳۹۶)، مهدی زاده و صدر نبوی (۱۴۰۲) قره حسنلو و میرحسینی (۱۴۰۰)، فروتن (۱۳۹۹)، عظیمی (۱۴۰۰)، کاگستن^۱ و همکاران (۲۰۱۶) این است که ارزش‌های کلیشه‌ای مانع حرکت به سمت ارزش‌های مدرن و فرامادی جنسیتی است. همچنین نتایج برخی پژوهش‌ها مانند سکاربرو^۲ و ریسمن^۳ (۲۰۱۷)، ریجوی^۴ (۱۹۹۷)، موهلاوه^۵ (۲۰۱۸)، آدنی^۶ و همکاران، نشان می‌دهند علیرغم هنجارهای برابری جنسیتی، همچنان نابرابری جنسیتی تداوم دارد. گفتنی است که جامعه آماری تمامی این پژوهش‌های نامبرده، در متن جامعه شهری بوده است. برخی پژوهش‌ها نیز مبتنی بر روش پژوهش طبقه‌بندی شدند. مرور پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که بیشتر مطالعات انجام‌شده در حوزه تبعیض جنسیتی چه در داخل و خارج کشور، عمدتاً از رویکرد کمی بهره برده‌اند. برای مثال، پژوهش‌هایی مانند مهدی‌زاده و صدر نبوی (۱۴۰۲)، فروتن (۱۳۹۹)، عظیمی (۱۴۰۰)، موهلاوه (۲۰۱۸)، با استفاده از پرسش‌نامه و تحلیل آماری به بررسی مسئله پرداخته‌اند. از سوی دیگر، گروهی از پژوهش‌ها با رویکرد اسنادی و کتابخانه‌ای به موضوع نگریسته‌اند، مانند مطالعات معینیان (۱۳۹۶)، ریجوی (۱۹۹۷)، سکاربرو و ریسمن (۲۰۱۷)، ایدوو و همکاران (۲۰۲۴)، کاگستن و همکاران (۲۰۱۶)، که بیشتر به تحلیل نظری و مروری بر ادبیات موجود بسنده کرده‌اند. مطالعات کیفی نیز گرچه حضور دارند، مانند پژوهش قره حسنلو و میرحسینی (۱۴۰۰)، اما در سطح محدودتری انجام‌شده‌اند و عمدتاً به بررسی محیط‌های رسمی و ساختاریافته پرداخته‌اند. جایگاه پژوهش حاضر در میان مطالعات پیشین، و با بهره‌گیری از رویکرد کیفی و روش نظریه زمینه‌ای، تلاشی است برای فهم عمیق‌تر الگوها و فرآیندهای اجتماعی مرتبط با تبعیض جنسیتی در بافت محله‌های حاشیه‌نشین شهر تهران. این فضاها تاکنون کمتر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته‌اند و از این نظر، پژوهش حاضر با تمرکز بر یک بافت اجتماعی خاص و با نگاهی زمینه‌محور، می‌تواند خلاً محسوس در ادبیات موضوع را پوشش دهد و به تولید نظریه‌ای بومی و مبتنی بر داده کمک کند.

چارچوب نظری پژوهش حاضر نیز، با توجه به موضوع پژوهش که تغییرات و تحولات ارزش‌های ساخت اجتماعی جنسیت و به دنبال آن شناسایی سمت‌وسوی آنان می‌باشد، ضرورت این موضوع ایجاب می‌کند که با توجه به بحث تئوریک ارزشی اینگلههارت مطرح گردد، زیرا مهم‌ترین نظریه درباره تغییر ارزش‌ها حول نظریه اینگلههارت می‌چرخد که چارچوب نظریه پژوهش حاضر متأثر از این نظریه بوده است، اما برای تحلیل از نظریه‌های مکمل دیگری همچون بورديو نیز استفاده شده است. بنا بر نظر اینگلههارت در طول دهه‌های بعد از جنگ جهانی دوم، جوامع پیشرفته صنعتی به سطوح بی‌سابقه‌ای به توسعه اقتصادی دست یافتند، و به دلایلی

1. Kågesten et al

2. Scarborough

3. Risman

4. Ridgeway

5. Mühlau

6. Adeniyi et al

همچون دولت رفاه عمومی، تغییر در نظام بین‌المللی و رشد بی‌سابقه علم و تکنولوژی منجر به تغییرات تدریجی ارزش‌های اصلی و رایج در خصوص سیاست، کار، مذهب، خانواده و رفتار جنسی شد. این دگرگونی‌های فرهنگی هم‌آهنگ رشد اقتصادی و هم نوع توسعه اقتصادی و همچنین آهنگ رشد جمعیت و ساختار خانواده را نیز تغییر داده است. وی معتقد است که در اثر توسعه اقتصادی در کشورهای پیشرفته صنعتی، تحول در ارزش‌های مادی این جوامع رخ داده، به گونه‌ای که روند این تحول، حرکت از ارزش‌های مادی به ارزش‌های فرامادی را نشان می‌دهد. او طی مطالعات گسترده خود نشان می‌دهد که دگرگونی ارزش‌ها در میان نسل جدید حاکی از تحول فرهنگی است که نسبت به نسل قدیم رخ داده و در این تحول کیفیت زندگی و فردی برجستگی بیشتر در مقابل هنجارهای اجتماعی، اخلاقی، سیاسی و مذهبی گذشته دارد. بوردیو نیز در خصوص عادت‌واره‌ها و یا همان هبیتوس^۱ می‌گوید «هبیتوس‌ها ساختارهای ذهنی یا شناختی هستند که مردم به‌وسیله آن با دنیای اجتماعی برخورد می‌کنند.» (Ritzer, 2016: 18, quoted by Bourdieu, 2010: 705). وی در نظریه معروف خود به نام «نظریه کنش» اجتماعی بودن انسان را نتیجه کنش استراتژیک افراد معرفی می‌کند، افرادی که ناگزیر درون بافت یا زمینه‌ای محدودکننده (و نه تعیین‌کننده) از ارزش‌ها عمل می‌کنند. (Mills, Bravitt, 1385: 125, 126, quoted in Bourdieu, 1385). از نظر بوردیو افراد دارای موقعیت ساختاری یا طبقاتی مشترک، تجربه‌های مشابه و تکرارشونده‌ای دارند که هبیتوس مشترکی ایجاد می‌کنند که این هبیتوس به نوبه خود، به اعمال اجتماعی آنان ساختار می‌بخشد. دستورالعمل‌هایی را تنظیم و اعمال کنشگران را محدود می‌کند، اما درعین حال اجازه نواوری فردی را هم می‌دهد (Seidelman, 2014: 197, 1393).

روش پژوهش

در این پژوهش با توجه به سؤال تحقیق، از روش نظریه زمینه‌ای^۲ استفاده شد. تحلیل داده‌ها طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی با بهره‌گیری از نرم‌افزار NVivo انجام گرفت. جامعه آماری شامل افراد بالای ۱۸ سال ساکن در محله‌های حاشیه‌نشین مناطق ۴ و ۱۹ شهر تهران (گلشن، شمیران نو، دولتخواه و اسماعیل‌آباد) و غیر حاشیه‌نشین همین مناطق بود. نمونه‌گیری به شیوه هدفمند و نظری صورت پذیرفت و پس از انجام ۳۰ مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته، اشباع نظری حاصل شد. به‌منظور اعتباربخشی، پژوهش در بستر طبیعی انجام شد، اعتبار مقولات از طریق نظرات متخصصان ارزیابی گردید و مستندات پژوهش نیز حفظ شد (Mirzaei, 1395: 445).

یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر از مجموع ۳۰ مشارکت‌کننده، ۱۵ زن و ۱۵ مرد بودند. ۷ نفر در گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ و ۱۵ نفر در گروه سنی ۳۰ تا ۵۴ و ۸ نفر نیز در گروه سنی ۵۵ سال به بالا قرار داشتند. تعداد متأهلین ۱۷ نفر، مجردین ۷ نفر، مجرد برادر طلاق ۱ نفر، مجرد برادر فوت ۲ نفر، متارکه ۲ نفر و نامزد نیز ۱ نفر بودند. تعداد بی‌سوادان ۲ نفر، زیر دیپلم ۲ نفر، محصل ۲ نفر، دیپلم ۱۲ نفر، فوق دیپلم ۲ نفر، لیسانس ۶ نفر و فوق لیسانس نیز ۳ نفر بودند. تعداد شاغلین ۲۰ نفر، بیکار ۱ نفر، بازنشسته ۴ نفر و خانه‌دار نیز ۵ نفر بودند.

ملاک تشخیص جهت مقوله‌ها با توجه به مفروضات چارچوب نظریه ارزشی اینگلههارت است. بنابراین در پژوهش حاضر ارزش‌های پاسخگویانی که نزدیک به ارزش‌های سنتی جامعه ایرانی بودند، در دسته ارزش‌های مادی قرار گرفتند، و ارزش‌هایی که حرکت خود را به سمت‌وسوی ارزش‌های مدرن و پست‌مدرن آغاز کرده بودند در ردیف ارزش‌های فرامادی جای گرفتند، و گروهی که ارزش‌هایشان در هر دودسته قرار داشت تلفیقی نام گرفتند. در ادامه، به مقوله‌های برساخته‌شده‌ای پرداخته‌شده است که مبتنی بر داده‌های استخراج‌شده از بافت طبیعی پژوهش و حاصل فرایند کدگذاری باز، محوری و انتخابی هستند.^۳

^۱. Habitus

^۲. Grounded Theory

^۳. حروف داخل پرانتز کنار مفاهیم اولیه حروف اول نام محله‌های مورد مطالعه است. به‌طوری‌که حروف خ (خاک سفید)، ش (شمیران نو)، س ۴ (سایر محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴)، د (دولتخواه)، ا (اسماعیل‌آباد)، س ۱۹ (سایر محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹) است.

گذار ارزش‌های مادی به ارزش‌های فرامادی در بستر نابرابری‌های اجتماعی

مقوله انتخابی «گذار ارزش‌های مادی به ارزش‌های فرامادی در بستر نابرابری‌های اجتماعی» از مفاهیم کدگذاری باز و کدگذاری محوری سطح اول و سطح دوم بر ساخت شد. این مقوله بر ساخت شده نشان داد، علی‌رغم نابرابری‌های جنسیتی و اجتماعی، ارزش‌های مصاحبه‌کنندگان به سمت ارزش‌های برابری‌خواهانه و برابری‌طلبانه جنسیتی بازتعریف شده است، به طوری که ارزش‌های بازتعریف شده آنان با الگوهای قدرت مردسالارانه نیز در چالش است. مقوله «برابری جنسیتی» که از مفاهیم کدگذاری باز و مقوله محوری سطح اول یعنی «ارزش‌های برابری‌طلبانه بین زن و مرد» و «تأثیر تشابه جنسیتی بر کیفیت روابط بین فرزندان» بر ساخت شد، نشان داد که ارزش‌های مصاحبه‌شوندگان در جهت ارزش‌های برابری‌طلبانه در حرکت است، به طوری که از دید آنان تفاوتی میان جنسیت‌ها وجود ندارد. محسن ساکن محله گلشن (خاک سفید) می‌گوید «جنس بچه‌ها فرق نمی‌کنه بچه بچه‌اس. چه دختر باشه چه پسر. فرقی ندارن با همدیگه. اون دوران گذشت که بیشتر پسر دوست داشتند.» و یا اگر هم تفاوتی وجود داشته باشد صرفاً به این دلیل نیست که یک جنس بر جنسیت دیگری برتری داشته باشد. چنانچه امید ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ می‌گوید «بینید دختر و پسر به تفاوت‌هایی جسمی باهم دیگه دارند، اما این تفاوت‌ها نه به این خاطر که دختر خوبه و یا پسر.» و یا در مورد مفهوم «یک جنسیت بودن فرزند یعنی یا دختر یا پسر به دلیل درک متقابل یکدیگر» برخی معتقد بودند دلیل تمایل به دختر و یا پسر این است که درک بهتری نسبت به هم دارند. محدثه، ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ می‌گوید «تا بچه خوبه. یا دختر که همدیگر رو درک کنن یا پسر که پشت‌هم باشن» مقوله «بازتعریف ارزش‌های جنسیتی» از کدگذاری باز و مقوله محوری سطح اول یعنی «نقش عاطفی دختر و کاهش نقش حمایتی پسر» بر ساخت شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که ارزش‌های مصاحبه‌شوندگان نسبت به جنسیت دختر و پسر و یا زن و مرد تغییر کرده است. به عبارتی پسر همچون گذشته، عصای دست پدر و مادر و خانواده نیست، بلکه به دلیل مسائل اقتصادی و اجتماعی نقش حمایتگری آن کم‌رنگ شده، اما دختران علی‌رغم مسائل و مشکلاتشان همچنان از والدین خود حمایت عاطفی می‌کنند. بر این اساس می‌توان گفت ارزش‌های جدیدی جایگزین ارزش‌های سنتی شده است. احمد ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «دخترم رو دوست دارم، چون دخترا وفادارتر از پسرا هستن. پسرا زور می‌گن دخترا مهربون.» و یا محدثه، ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ می‌گوید «دختر به پس اندازه، دختر جواهره به صندوقچه است. پسر هم خوبه، ولی دیگه طفلک وقتی ازدواج می‌کنه فقط بتونه امورات زندگی خودشو بگذرونه. با این جامعه امروزی دیگه پسرا وقتی برا من پدر و مادر ندارن، هیچ توقعی هم نیست. اما دختر با تمام مشکلاتی که داره باز خیلی قشنگ فرصت این‌رو می‌کنه که به من پدر، مادر هم سر بزنه.» بنابراین می‌توان گفت ارزش‌های دختر و پسر نزد مصاحبه‌شوندگان بازتعریف شده است. مقوله محوری سطح دوم «ارزش‌های جنسیتی به هویت جنسیتی» از مفاهیم کدگذاری باز و مقوله محوری سطح اول «خودپذیری و رضایت جنسیتی»، «نخستینگی پسر ناشی از کشمکش فرهنگی»، «ناخرسندی جنسیتی ناشی از چالش‌های اقتصادی و اجتماعی» بر ساخت شد. یافته‌ها نشان می‌دهد ارزش‌های جنسیتی تحت تأثیر عوامل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است. دیدگاه مصاحبه‌شوندگان نشان‌دهنده این است که ارزش‌های آنان از ارزش‌های سنتی فاصله گرفته است، و حرکت خود را به سمت ارزش‌های مدرن شدن آغاز کرده است. بر اساس مقوله «خودپذیری و رضایت جنسیتی» مصاحبه‌شوندگان اعم از زنان و مردان از جنسیت خودشان رضایت داشتند. سمیه ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «اگر می‌خواستم دوباره بدنیا بیام، من بازم دوست داشتم دختر به دنیا می‌یومدم.» بر اساس مقوله «نخستینگی پسر ناشی از کشمکش فرهنگی» برخی از مصاحبه‌شوندگان برتری مرد به زن را به عوامل فرهنگی نسبت دادند. مصطفی ساکن محله شمیران نو می‌گوید «ما ترکیب، ولی ورژن مون عینه قدیمیا نیست ورژن مون جدیده خانوم. نسل‌های قدیمی ما ترک‌ها، پسر دوست داشتن، اما برای ما جدیدی‌ها فرقی نداره.» بر اساس مقوله «ناخرسندی جنسیتی ناشی از چالش‌های اقتصادی و اجتماعی» برخی از مصاحبه‌شوندگان به این دلیل از زن بودنشان ابراز نارضایتی می‌کردند، که در طول زندگی همپای مردان و دوش‌به‌دوش مردان کار و فعالیت کردند، و زمانی برای زنانگی نداشتند. پروین، ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «دوست داشتم پسر به دنیا می‌یومدم، چون منم پا به پای آقامون کار کردم دیگه، خیلی سختی کشیدم، خانومی نکردم به خدا.» مقوله «چالش‌های جنسیتی و اجتماعی» از مفاهیم کدگذاری باز و مقوله محوری سطح اول یعنی «الگوی مردسالارانه» بر ساخت شد. یافته‌ها نشان می‌دهند که تجربه مصاحبه‌شوندگان چه زنان و چه مردان در این پژوهش تحت تأثیر ساختارهای مردسالارانه است. مفاهیم کدگذاری باز، بیانگر شرایطی هستند که زنان در آن‌ها گرفتار خسونت،

بی‌عدالتی و سکوت اجباری هستند. در کدگذاری محوری، این مفاهیم حول محور الگوی مردسالارانه و چالش‌های جنسیتی و اجتماعی سازمان‌دهی شدند. مردسالاری به‌عنوان ساختاری کلان عمل می‌کند که به مردان اجازه می‌دهد قدرت و سلطه خود را از طریق خشونت اعمال کنند و زنان را در وضعیت آسیب‌پذیر نگاه دارند. چالش‌های جنسیتی و اجتماعی نیز به موانعی اشاره دارند که زنان در تلاش برای مقاومت یا رهایی با آن‌ها روبرو هستند، مثل خشونت. محمود، ساکن محله شمیران نو می‌گوید «بعضی مردایی که می‌بینم از خودم ناراحتم. می‌گم مردا چرا اینجورین. ۹۰ درصد مردا الان مشکل دارن، نسبت به زنان ظلم می‌کنن، اذیت می‌کنن.» در مجموع با توجه به روایت‌ها می‌توان گفت هرچند که الگوهای مردسالارانه در محله‌های حاشیه‌نشین و غیر حاشیه‌نشین وجود دارد، اما ارزش‌های اجتماعی به سمت برابری جنسیتی در حال بازتعریف هستند.

جدول ۱: گذار ارزش‌های مادی به ارزش‌های فرامادی جنسیتی در بستر نابرابری‌های اجتماعی

کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری سطح دوم	کدگذاری محوری سطح اول	کدگذاری باز	
گذار ارزش‌های مادی به ارزش‌های فرامادی جنسیتی در بستر نابرابری‌های اجتماعی	برابری جنسیتی	ارزش‌های برابری طلبانه بین زن و مرد	عدم تفاوت بین دختر و پسر در شرایط حال حاضر (د، ا، س ۱۹، گ، ش) وجود تفاوت بین دختر و پسر اما نه به دلیل بهتر بودن و نبودن (۱۹)	
		تأثیر تشابه جنسیتی بر کیفیت روابط بین فرزندان	یک جنسیت بودن فرزند یعنی یا دختر یا پسر به دلیل درک متقابل یکدیگر (۱۹)	
	بازتعریف ارزش‌های جنسیتی	نقش عاطفی دختر و کاهش نقش حمایتی پسر	علاقه به دختر به دلیل وفادار بودن و مهربونی (۱)	رسیدگی دختر به والدین علیرغم مشکلاتش (۴، ۱۹)
			عدم توقع از پسران به دلیل وضعیت جامعه (۱۹)	
			رضایت از جنسیت خود (گ، ش، ۴، ۱۹)	عدم رضایت از جنسیت خود به دلیل کم داشتن پسر در خانواده (گ، ش)
	ارزش‌های جنسیتی به هویت جنسیتی	خودپذیری و رضایت جنسیتی	نخستینگی پسر ناشی از کشمکش فرهنگی	تأثیر قومیت بر ترجیح دادن پسر به دختر (د)
		ناخرسندی جنسیتی ناشی از چالش‌های اقتصادی و اجتماعی	ناراضی بودن از جنسیت خود به دلیل کار کردن زیاد زنان (۱)	
	چالش‌های جنسیتی و اجتماعی	الگوی مردسالارانه	ظلم به زنان توسط شوهران و مردان (ش)	سختی کشیدن زنان (۴)
				سکوت زنان در مقابل آزار مردان (۱)

تحول ارزش‌های اجتماعی نسبت به اشتغال زنان

مقوله انتخابی «تحول ارزش‌های اجتماعی نسبت به اشتغال زنان» از مفاهیم کدگذاری باز و محوری سطح اول و دوم بر ساخت شد. مقوله محوری سطح دوم «گذار ارزشی همراه با تداوم سنت‌ها» از مفاهیم کدگذاری باز و کدگذاری محوری سطح اول «کار زنان به شرط امنیت در خانواده» و «کار زنان به شرط امنیت شغلی» سازمان‌دهی شدند. این یافته‌ها نشان می‌دهد اشتغال زنان مشروط به آسیب نرسیدن به امنیت فضای خانواده و فضاهای کاری زنان است. محسن، ساکن محله گلشن (خاک سفید) می‌گوید «کاری که به زندگیش به تربیت بچه لطمه نزنه چه بهتر که کار کنه، چون مدیریت زندگی رو بهتر خواهد فهمید.» امیر ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ می‌گوید «با کار زنان بیرون از خونه موافقم، مگر این که محیط کارش جالب نباشه.» بنابراین روایت کلی این پژوهش نشان می‌دهد که جامعه مورد مطالعه با وجود تداوم سنت‌ها، اما در حال گذار از ارزش‌های سنتی به مدرن و پذیرش حق اشتغال زنان است. مقوله محوری سطح دوم «حرکت از ارزش‌های سنتی به سمت نوگرایی» از تعدادی مفاهیم

کدگذاری باز که برخی موافق و برخی نیز مخالف کار بیرون از خانه زنان است و مقوله‌های محوری سطح اول یعنی «افزایش اشتغال زنان»، «سبک زنانه رهبری»، «موافقت با کار زنان به دلیل گنیش فکری»، «کار زنان به دلیل نیاز مالی و شرایط اقتصادی» بر ساخت شد. یافته‌ها نشان داد مصاحبه‌شوندگان به دلایل فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، موافق کار زنان بودند، و از نظر آنان اشتغال آنان نیز رو به افزایش است. مه‌ری، ساکن محله دولتخواه می‌گوید «الان آقایون به ذره تنبل‌تر نشدن؟ بیشتر خانوما دارن دست و پا می‌زنن برای زندگیشون بنده خداها.» و یا یگانه ساکن محله شمیران نو می‌گوید «شاید به کم فانتزی باشه این حرف، ولی اگر تو مدیریت و جامعه به کم این احساس زنانه در نظر گرفته می‌شد و تلفیق می‌شد، شاید خیلی مملکت قشنگ‌تر می‌شد.» و یا حمید، ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ می‌گوید «اگر تو این جامعه که ما داریم زندگی می‌کنیم اگر زن کار کنه ایراد نداره. من فکر می‌کنم چه اشکالی داره که زنان هم سرکار برن. اون قدیم بود که خانواده‌ها تعصب داشتند نمی‌داشتن زنان برن سرکار.» بنابراین با توجه به روایت‌ها، ارزش‌ها به سمت مدرن شدن در حرکت است. مقوله محوری سطح دوم «بازتولید ارزش‌های سنتی» از تعدادی مفاهیم کدگذاری باز که مخالف اشتغال زنان بودند و مقوله محوری سطح اول یعنی «نگاه سنتی به خانه‌داری و نقش مادرانه» بر ساخت شد. یافته‌ها نشان داد از منظر مصاحبه‌شوندگان حتی اگر به زنان پست‌های مهم هم داده شود بازهم مخالف اشتغال زنان هستند. حسین ساکن محله گلشن (خاک سفید) می‌گوید «زن فقط تو خونه، غیرتم قبول نمی‌کنه زنم بره سرکار، مگر این که من تو این دنیا نباشم. شیطون گول می‌زنه آدم رو. زنان قدیمی خوب بودند. کلن مخالف کار خانوم‌ها هستیم. شغل‌هایی مثل رئیس‌جمهور، وکیل شاه هم به‌شه، باز نمی‌ذارم.» برخی نیز معتقد بودند درست است که اشتغال زنان را پذیرفتیم، اما زنان باید در خانه بمانند و همسر داری و فرزند داری کنند. نادر، ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ می‌گوید «جامعه اونقدر سخت شده که دیگه کار زنان رو قبول کردیم، اما عمدتاً زن باید بیشتر مادری کنه، چون موجود ظریفیه برای کار نیست، فقط باید محبت ببینه.» و برخی نیز به عدم توانایی زنان در کارهای مهم معتقد بودند. مه‌ری ساکن محله دولتخواه می‌گوید «به نظر من شغل‌هایی مثل قاضی شدن، رئیس‌جمهور شدن اصلن به درد خانوما نمی‌خوره آقایون بیشتر می‌تونن.» بر این اساس با توجه به این مقوله می‌توان گفت ارزش‌های سنتی در حال بازتولید هستند. مقوله محوری سطح دوم «چالش‌های فرهنگی و اجتماعی در برابر تغییر نقش‌های جنسیتی» از مفاهیم کدگذاری باز و مقوله محوری سطح اول «تعصب فرهنگی و ناامنی محیط کار» بر ساخت شد. یافته‌ها نشان داد مسائل فرهنگی و خشونت علیه زنان دو دلیل عمده موانع اشتغال زنان است. علیرضا ساکن محله دولتخواه می‌گوید «برای زنان شایسته نیست برن سر کار، ترک‌ها غیرتشون قبول نمی‌کنه.» و یا احمد، ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «با کار خانوما موافق نیستم، وضعی که ایران داره محیطش ناجوره. اکثریت خانومایی که می‌رن سر کار با مشکل مواجهند. محیط‌هایی که ما داریم اکثراً زنان مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرند.» مقوله محوری سطح دوم «بازتعریف نقش زنان» از مفاهیم کدگذاری باز و مقوله‌های محوری سطح اول «کار زنان منجر به استقلال مالی و روابط اجتماعی» و «توانمندسازی و شبکه‌سازی» بر ساخت شد. یافته‌ها نشان داد از منظر مصاحبه‌شوندگان اشتغال زنان به استقلال اقتصادی و گسترش روابط اجتماعی آنان منجر خواهد شد. مینا ساکن محله گلشن (خاک سفید) می‌گوید «زنان شاغل کمک‌خرج خانواده‌ان.» و یا محمد ساکن محله دولتخواه می‌گوید «با کار زنان موافقم، چون باید دستشون تو جیب خودشون باشه. یکیم این که بدون پول چه جوری به دست میاد، این خیلی مهمه.» فاطمه نیز، ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ می‌گوید «هر خانومی باید کار کنه. هر خانومی باید دستش تو جیب خودش باشه، چون تو این جامعه به این آدم‌ها نمی‌شه اعتماد کرد.» و در مورد نقش اشتغال زنان و مناسبات اجتماعی، مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند کار بیرون از خانه به دوست‌یابی و افزایش دامنه روابط اجتماعی کمک می‌کند. ریحانه، ساکن محله گلشن (خاک سفید) می‌گوید «روابط اجتماعی زنان با کار بهتر می‌شود.»

جدول ۲: تحول ارزش‌های اجتماعی نسبت به اشتغال زنان

کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری سطح دوم	کدگذاری محوری سطح اول	کدگذاری باز
تحول ارزش‌های اجتماعی نسبت به اشتغال زنان	گذار ارزشی همراه با تداوم سنت‌ها	کار زنان به شرط امنیت در خانواده	کار زنان به شرط آسیب نه رسیدن به خانواده (گ، ۱۹)
		کار زنان به شرط امنیت شغلی	کار زنان به شرط آزار ندیدن در محیط‌های کاری (۱۹، ۴)

کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری سطح دوم	کدگذاری محوری سطح اول	کدگذاری باز
	حرکت از ارزش‌های سنتی به سمت نوگرایی	افزایش اشتغال زنان	افزایش رو به رشد کار زنان (د)
		سبک زنانه رهبری	تلفیق کردن احساس زنانه در مدیریت جامعه (ش)
		موافقت با کار زنان به دلیل گشایش فکری	موافق کار زنان به دلیل بسته بودن دیدگاه زنان خانه‌دار(گ)
		کار زنان به دلیل نیاز مالی و شرایط اقتصادی	موافق کار زنان به دلیل سخت بودن شرایط اقتصادی (ا، ۱۹)
بازتولید ارزش‌های سنتی	نگاه سنتی به خانه‌داری و نقش مادرانه		در صورت رئیس‌جمهور شدن باز مخالف کار زنان(گ، ۱۹)
			مادری کردن و محبت دیدن شایسته‌ی زنانه نه کار بیرون (۱۹، ۴، ۱)
			داشتن مدیران زن موفق اما مادران و همسران ناموفق (۱۹)
			کار زنان منجر تضاد نقش‌ها (۱۹)
			عدم توانایی زنان در خصوص مشاغل مهم (د)
			عدم توانایی کار فنی توسط زنان(۴)
چالش‌های فرهنگی و اجتماعی در برابر تغییر نقش‌های جنسیتی	تعصب فرهنگی و ناامنی محیط کار		سرکار نرفتن زنان به دلیل تعصب فرهنگی (د، گ)
			مخالف کار زنان به دلیل ناامن بودن محیط کاری (ا، ۴، ۱۹، گ)
بازتعریف نقش زنان	کار زنان منجر به استقلال مالی و روابط اجتماعی	توانمندسازی و شبکه‌سازی	کار زنان منجر به مدیریت و استقلال مالی و کمک اقتصادی به خانواده (د، ۴، گ)
			کار زنان منجر به روابط اجتماعی بهتر (گ، ۴)

حرکت به سمت ارزش‌های برابری طلبانه جنسیتی فرصت‌های شغلی

مقوله انتخابی «حرکت به سمت ارزش‌های برابری طلبانه جنسیتی فرصت‌های شغلی» از مفاهیم کدگذاری باز و مقوله‌های کدگذاری سطح اول و سطح دوم بر ساخت شد. مقوله محوری «تبعیض جنسیتی در کار» از مفاهیم کدگذاری باز و کدگذاری محوری سطح اول یعنی «نابرابری دستمزد و فرصت شغلی برای زنان» و «تضاد توانایی و دستمزد» سازمان‌دهی شد. یافته‌های این مقوله از منظر مصاحبه‌شوندگان نشان دادند علی‌رغم این‌که زنان دارای توانایی هستند و در فضاهای کاری فعالیت‌های بیشتری نیز نسبت به مردان انجام می‌دهند، اما همچنان دستمزدهای آنان نسبت به مردان پایین‌تر است، و در اصل زنان به این دلیل بیشتر جذب کار می‌شوند که دستمزدهای ناعادلانه‌ای به آنان پرداخت می‌شود. آزاده، ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ می‌گوید «درآمد و دستمزد خانم و آقا متفاوت، همه فکر می‌کنن چون یه خانومه و یه نفر رو داره که ازش حمایت کنه، حقوقشون رو کمتر می‌دن. تو جامعه ما خانوما خیلی زودتر و راحت‌تر می‌تونن کار برا خودشون پیدا کنن، اما حقوق کمتری می‌گیرن. با توجه به این‌که کار بیشتری هم انجام میدن ولی دستمزدهاشون کمتره. خیلی از زنان توانایی هاشون خیلی زیاده نسبت به مردا.» و یا مرتضی ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «دستمزد و حقوق زنان و مردان که یکسان نیست. به نظر من اکثر شغل‌های مهم دست آقاونه. خانوما با این‌که توانمندترند، ولی یه خورده اجحاف شده در حق شون. شغل‌های حساس و مهم رو نمی‌دن به خانوما. مثلاً به نظر من تو همین شهرداری اگر خانوما بیان تو پست‌های مدیریتی، خیلی از آقایون بهترن. دستمزدهای کمی هم به خانوما می‌دن.» مقوله محوری «نابرابری اقتصادی» از مفهوم کدگذاری باز و کدگذاری محوری سطح اول یعنی «تبعیض ساختاری در پرداخت دستمزد» سازمان‌دهی شد. یافته‌ها نشان داد کسانی که با پیمانکاران قرارداد منعقد می‌کنند به نسبت افرادی که در مراکز دولتی اشتغال دارند،

از نظر پرداخت دستمزدها به مراتب وضعیت بدتری دارند. محدثه ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ می‌گوید «حقوق اونی که زیر نظر پیمانکاره با اونی که تو اداره‌ست حقوقش خیلی فرق می‌کنه. کارفرما حقوهارو کم میده، دیر حقوق میده، و گاهی هم پشت گوش می‌ندازه. بعد از این که کارمون با پیمانکار تموم می‌شه، امکان داره پرداخت حقوقمون ماه‌ها و شاید به سال هم بکشه.» مقولهٔ محوری «حرکت به سمت ارزش‌های بازتعریف نقش زنان»، از مفاهیم کدگذاری باز و کدگذاری محوری سطح اول «توانمندی و شایستگی زنان»، «شکستن مرزهای شغلی» و «توانایی دستیابی زنان به مشاغل مهم سیاسی» سازمان‌دهی شد. یافته‌های این مقوله نشان داد که ارزش‌ها نسبت به زنان دچار تغییر و تحول اساسی شده است. به طوری که از نظر مصاحبه‌شوندگان زنان دارای شایستگی‌های اخلاقی و شکستن مرزهای شغلی، و ورود به شغل‌های مهم و جدید و همین‌طور توانمندی‌های بالایی مانند رئیس‌جمهور شدن یعنی دخالت در امور سیاسی جامعه را دارند و یا در کشورهای خارجی نیز زنان حق و توانایی ملکه شدن را دارند. علیرضا ساکن محله دولتخواه می‌گوید «یه زن می‌تونه رئیس‌جمهور بشه. یه صاحب‌کار داشتم، زن بود تو یاف‌آباد. پارچه می‌خریدم می‌خواستم عوض کنم قبول نمی‌کرد چند بار باید می‌رفتم تا این که عوض می‌کردم. این رو هم بگم خانوما اهل رشوه گرفتن نیستن.» و یا ریحانه ساکن محله گلشن (خاک سفید) می‌گوید «بعضی شغل‌ها مثل پلیس برا خانوما خوبه، اما راننده کامیون نه، ولی رئیس‌جمهور خوبه، هیجان داره.» فریده ساکن محله شمیران نو می‌گوید «تموم ملکه‌های کشورهای اروپایی اکثرشون زن هستن زنان خیلی توانمندن.» مقولهٔ «نابرابری فرصت‌های جنسیتی» از مفاهیم کدگذاری باز و کدگذاری محوری سطح اول یعنی «تیز به فرصت برابر»، «سلطه مردان و فرصت‌های نابرابر»، «انحصار شغلی مردان»، سازمان‌دهی شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد ارزش‌های مصاحبه‌شوندگان در جهت ارزش‌های برابری‌خواهانه بین زنان و مردان است و معتقدند اگر به زنان مانند مردان فرصت برابر داده شود، شرایط مطلوب‌تری خواهند داشت. از منظر آنان قدرت، فرصت و مشاغل مهم از آن مردان است. محسن، ساکن محله گلشن (خاک سفید) می‌گوید «فرصت‌های شغلی بین زن و مرد خیلی متفاوت. برای آقایون خیلی فرصت‌ها بیشتره. هم درآمد‌های شغلی و هم فرصت‌های شغلی، برای آقایون بیشتره. همین سرای محله رو براتون مثال می‌زنم. چند تا خانوم مشغول به کارند، فکر می‌کنی چقد حقوق می‌گیرن؟ هشتصد نهصد هزار تومن. درآمدی نیست که، از روی ناچاریه.» و یا آزاده ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ می‌گوید «حداقل تو جامعه‌ی ما موقعیت‌های شغلی و کاری و امتیازات حقوقی بین خانوما و آقایون رعایت نمی‌شه. اصولن مدیران رده‌بالا و قانون‌گذاران مردن. اکثریت غریب به‌اتفاق نمایندگان مجلس، آقایون هستن. قوهٔ مجریه کشور یه مرده. تو جامعه تربیت مردانه وجود داره.» مقولهٔ محوری سطح دوم «تداوم سلطه ارزش‌های سنتی و تبعیض علیه زنان» از مفاهیم کدگذاری باز و کدگذاری محوری سطح اول یعنی «ارزش‌های منفی نسبت به مشارکت زنان»، «تثبیت نقش‌های جنسیتی سنتی در ذهنیت اجتماعی» و «جنسیت زدگی در بازنمایی زنان در بازار کار و قدرت» سازمان‌دهی شد. یافته‌ها نشان داد ارزش‌های سنتی و تبعیض‌آمیز تداوم دارد. به طوری که از نظر برخی مصاحبه‌شوندگان، اشتغال زنان و ورود زنان به فضاهای کاری، علت اصلی بیکاری مردان است. به عبارتی زنان جای مردان را اشغال می‌کنند و فرصتی برای مردان باقی نمی‌ماند. از سویی دیگر همچنان همان نگاه‌های کلیشه‌ای مثل دلسوز بودن و ضعیف بودن زنان به نسبت مردان وجود دارد. پروین، ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «یه زن نمی‌تونه یه قاضی بشه، چون زن زود می‌شکنه، زود حساس می‌شه، زود از بین میره. خانوما روحشون لطیفه، نه این که نتونن. آقایون استقامت بدنی شون، مغزیشون، دلشون با یه خانوم فرق داره. آقایون دلشون یه ذره محکم‌تره.» مقولهٔ محوری «بازتولید نابرابری جنسیتی در ساختارهای اجتماعی و سازمانی» از مفاهیم کدگذاری باز و کدگذاری محوری سطح اول یعنی «فساد سازمانی»، «بهره‌کشی جنسیتی از زنان»، «ارزش‌های دوگانه در محیط‌های کاری»، «فساد اخلاقی مردان»، «انتظارات و هنجارهای سنتی از زنان» سازمان‌دهی شد. بر اساس یافته‌ها، مصاحبه‌شوندگان با آگاهی و حساسیت نسبت به نابرابری‌های جنسیتی، به ظلم سیستماتیک علیه زنان و فرصت‌های نابرابر بین زنان و مردان اشاره کردند. از منظر آنان در محیط‌های کاری کشور، زنان با شبکه‌ای از نابرابری‌ها و تبعیض‌ها روبرو هستند به طوری که تعیین دستمزد و موقعیت شغلی آن‌ها اغلب نه بر اساس شایستگی، بلکه بر اساس نوع ارتباط و نزدیکی با مدیران شکل می‌گیرد؛ این وابستگی به روابط شخصی، نشانه‌ای از فساد سازمانی است. محمود، ساکن محله شمیران نو می‌گوید «حقوق و دستمزد بستگی داره به مدیریت اون اداره یا شرکت، که چه نسبتی باهاش داشته باشی.» آنان بر این باورند در خصوص جایگاه زنان و به‌طور ویژه در فضاهای کاری تناقضی میان حرف تا عمل در جامعه وجود دارد، بدین منظور که از جایگاه زنان و احترام و کرامت زنان سخن به میان می‌آید، اما در عمل جامعه شاهد نابرابری علیه

زنان هست. به عبارتی می‌توان گفت تضاد گفتمان میان عمل و حرف در خصوص جایگاه و حرمت زنان در جامعه وجود دارد. محمد ساکن محله دولتخواه می‌گوید «تو جامعه‌ی ما اسمش اینه که ما به خانوما بها می‌دیدم، ولی اصلن این جور چیزا وجود نداره. کدوم ارزش، کدوم احترام» بر اساس اظهارات مصاحبه‌شوندگان، خشونت در محیط‌های کاری عمدتاً از سوی مردان نسبت به زنان اعمال می‌شود. با این حال، غالباً زنان هدف توصیه‌ها و الزامات مربوط به رعایت و حفظ ارزش‌ها قرار می‌گیرند، درحالی‌که کمتر چنین انتظاری از مردان وجود دارد.» احمد، ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «اکثریت خانومایی که می‌رن سر کار با مشکل مواجهند. محیط‌هایی که ما داریم اکثراً از زنان سوءاستفاده جنسی می‌شود.» احمد، ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «تو محیط‌های کاری، آقایون خیلی دزدی می‌کنن، کارای خلاف می‌کنن، اما خانوما نه.» حسن، ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ می‌گوید «دختر باید شرایط محیط را تشخیص دهد که چگونه رفتار کند. زنان باید در محیط کاری خوب و بد را تشخیص دهند.» روایت‌های این پژوهش نشان می‌دهد که تغییرات ارزشی در بین مصاحبه‌شوندگان، بستر اجتماعی مهمی برای به چالش کشیدن بازتولید نابرابری جنسیتی فراهم کرده است؛ هرچند ساختارها و هنجارهای نهادی همچنان در برابر این تغییرات مقاومت می‌کنند.

جدول ۳: حرکت به سمت ارزش‌های برابری طلبانه جنسیتی فرصت‌های شغلی

سطح سوم	کدگذاری محوری سطح دوم	کدگذاری محوری سطح اول	کدگذاری باز	
حرکت به سمت ارزش‌های برابری طلبانه جنسیتی فرصت‌های شغلی	تبعیض جنسیتی در کار	نابرابری دستمزد و فرصت شغلی برای زنان	جذب زنان به کار به دلیل پرداخت دستمزدهای کمتر (گ، د)	
		تضاد توانایی و دستمزد	علی‌رغم توانایی و کار بیشتر زنان اما پرداخت دستمزد کمتر به آنان (ا، ۱۹)	
	نابرابری اقتصادی	تبعیض ساختاری در پرداخت دستمزد	وجود تفاوت دستمزد کارکنان زیر نظر پیمانکار با مراکز دولتی (۱۹)	
	حرکت به سمت ارزش‌های بازتعریف نقش زنان	توانمندی و شایستگی زنان	توانایی زنان برای رفع موانع شغلی (گ)	توانایی داشتن مشاغل مهم توسط زنان به دلیل اهل رشوه نبودن آنان (د، ش)
			شکستن مرزهای شغلی	ورود زنان به شغل‌های جدید (ا)
			توانایی دستیابی زنان به مشاغل مهم سیاسی	توانایی زنان برای رئیس‌جمهور شدن (گ)
	نابرابری فرصت‌های جنسیتی	نیاز به فرصت برابر	معتقد به برابری حقوق زنان و مردان (۴)	وجود ملکه در کشورهای اروپایی و توانمندی زنان (ش)
			سلطه مردان و فرصت‌های نابرابر	بهبتر شدن وضعیت زنان به شرط میدان دادن به آنان (۱۹)
			انحصار شغلی مردان	قدرت، کار و درآمد، فرصت‌ها در دست مردان (گ، ش، ۴)
	تداوم سلطه ارزش‌های سنتی و تبعیض علیه زنان	ارزش‌های منفی نسبت به مشارکت زنان	تثبیت نقش‌های جنسیتی سنتی در ذهنیت اجتماعی	فرصت کاری بیشتر برای مردان (ش، ۴)
			جنسیت زدگی در بازنمایی زنان در بازار کار و قدرت	شغل‌های مهم در دست مردان (ا، ۱۹)
		بازتولید نابرابری جنسیتی در ساختارهای اجتماعی و سازمانی	فساد سازمانی	افزایش بیکاری مردان به دلیل ورود زنان به بازار کار (ا)
			ممكن نبودن شغل قاضی برای زنان به دلیل دلسوز بودن آنان (ا)	ضعیف بودن زنان منجر به عدم دفاع از حقوق خود (د)
			تعیین دستمزد زنان بستگی داشتن به نوع ارتباط با مدیر (ش)	

سطح سوم	کدگذاری محوری سطح دوم	کدگذاری محوری سطح اول	کدگذاری باز
		بهره‌کشی جنسیتی از زنان	سوءاستفاده از زنان در محیط کاری (۱)
		ارزش‌های دوگانه در محیط‌های کاری	بهاء ندادن به زنان برخلاف ادعای در حال حاضر کشور ما (د)
		فساد اخلاقی مردان	کارهای خلاف توسط آقایون در محیط کاری (۱)
		انتظارات و هنجارهای سنتی از زنان	انتظار رعایت اصول اخلاقی توسط زنان (۴)

زمینه‌های ساختاری و فرهنگی مؤثر بر گذار ارزش‌های جنسیتی به سوی ارزش‌های فرامادی

در این مقوله تلاش می‌شود نشان داده شود که چگونه عوامل ساختاری و فرهنگی در جامعه، باعث دگرگونی ارزش‌های مرتبط با جنسیت شده‌اند و این ارزش‌ها از حالت مادی و سنتی، به سمت ارزش‌های فرامادی و نوین حرکت می‌کنند. مقوله انتخابی «زمینه‌های ساختاری و فرهنگی مؤثر بر گذار ارزش‌های جنسیتی به سوی ارزش‌های فرامادی» با توجه به مفاهیم کدگذاری باز و کدگذاری مقوله‌های سطح اول و دوم بر ساخت شد. مقوله محوری سطح دوم یعنی «زمینه‌های اجتماعی و جمعیتی و تغییر ارزش‌های جنسیتی» با توجه به کدگذاری باز و کدگذاری محوری سطح اول «تأثیر رشد شهرنشینی بر تغییرات ارزشی» و «تأثیر آموزش و اشتغال بر تغییر ارزش‌ها» سازمان‌دهی شده است. بر اساس مقوله «تأثیر رشد شهرنشینی بر تغییرات ارزشی» می‌توان گفت شهرنشینی با شکستن ساختارهای سنتی، نقش‌های جنسیتی را بازتعریف کرده و زمینه را برای مشارکت برابرتر، استقلال بیشتر و چالش‌های نو در روابط میان انسان‌ها فراهم آورده است. اعظم، ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید: «قدیما که جمعیت کم بود، و شهرها کوچک بودن و یا در روستاها زندگی می‌کردند، همیشه آدما باور داشتن کار بیرون با مرد است و زن باید در خانه بماند. اما وقتی به شهر آمدن، دیدن نه بابا، زنان از صبح‌ها تا غروب سرکارن و مثل مردها میرن سرکار». بر اساس مقوله «تأثیر آموزش و اشتغال بر تغییر ارزش‌های جنسیتی» نیز می‌توان گفت تأسیس و روند روبه رشد دانشگاه و تمایل افراد برای ورود به دانشگاه و اشتغال، می‌تواند یکی از عوامل تأثیرگذار بر ارزش‌های جنسیتی باشد. یگانه، ساکن محله شمیران نو می‌گوید «الآن دانشگاه‌ها زیاد شدن، تو هر شهری یه دانشگاه زدن. این دوره مردم دوست‌دارن برن دانشگاه، و تحصیل کنن. همین دانشگاه‌ها اطلاعات و دیدگاه‌های مردم رو بالا می‌برن. زنان هم که بعد از تحصیل، دوست دارن برن سر کار. تو این محیط‌هاست که آدما متوجه میشن فرقی بین زن و مرد نداره و می‌بینی که زنان هم مثل مردان، فکر می‌کنن و کار می‌کنن.» مقوله محوری «تأثیر رسانه‌ها و فناوری اطلاعات بر تغییرات ارزشی جنسیتی» از مفاهیم کدگذاری باز و مقوله محوری سطح اول یعنی «تأثیر فناوری‌های ارتباطی بر بازاندیشی اجتماعی» و «بازتعریف نقش‌های جنسیتی از طریق رسانه‌های جهانی» سازمان‌دهی شد. بر اساس مقوله «تأثیر فناوری‌های ارتباطی بر بازاندیشی اجتماعی» می‌توان گفت مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند که ابزارهایی مانند اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، ارزش‌های افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. چنانچه پروین، ساکن محله اسماعیل‌آباد می‌گوید «من فکر می‌کنم علت این تغییرات، اینترنت و واتساپ و تلگرام و اینجور چیزها باشه. قدیم که اینا نبود. این روزا آدمای کل دنیا به هم دیگه دسترسی دارن می‌تونن از حال همدیگه خبردار بشن. میدونن چی خوبه چی بده.» و با توجه به مقوله «بازتعریف نقش‌های جنسیتی از طریق رسانه‌های جهانی» می‌توان به این نکته اشاره داشت که از نگاه مصاحبه‌شوندگان برنامه‌های ماهواره‌ای بر نگاه به ارزش‌های جنسیتی تأثیر گذاشته است. به طوری که مریم، ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ می‌گوید «خب فکر کنم علت این نگاه و تغییر نگاه به زن و مرد، شاید به خاطر ماهواره باشه. مثلن تو این فیلمای ماهواره‌ای آدم می‌بینه که همون کارایی که یه مرد می‌تونه انجام بده زن هم می‌تونن انجام بدن. مثلن همان طوری که مرد می‌تونه درس بخونه و بره دانشگاه، زنان هم می‌تونن.» مقوله محوری سطح دوم «گذار ارزش‌های اجتماعی»، از مفاهیم کدگذاری باز و مقوله محوری سطح اول «جابه‌جایی دیدگاه‌ها»، «گرایش به سبک زندگی مدرن» و «ظرفیت شناختی برای بازسازی ارزش‌ها» سازمان‌دهی شده است. بر اساس مقوله «جابه‌جایی دیدگاه‌ها» می‌توان گفت در سال‌های اخیر دیدگاه‌های افراد نسبت به ارزش‌ها به‌ویژه ارزش‌های پیرامون جنسیت در حال تغییر است. مریم، ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ می‌گوید «این دوره همه نگاه‌ها به زنان و مردان داره تغییر می‌کنه. در صورتی که قبلاً

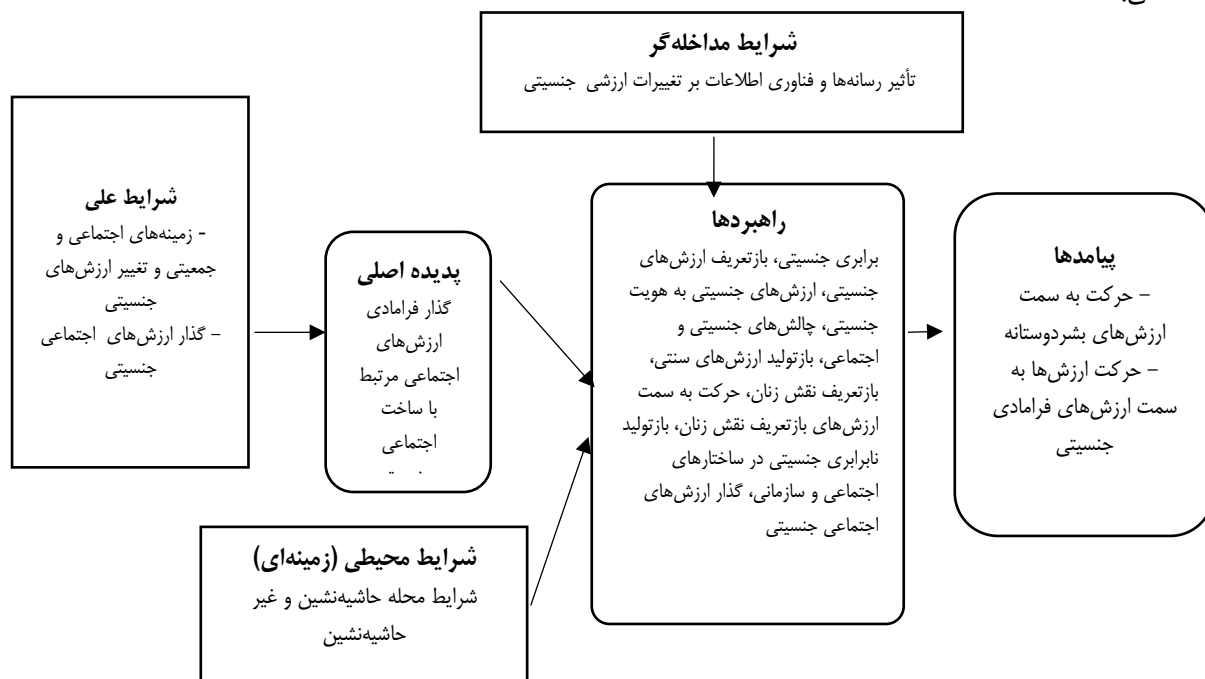
این جوری نبود. مثلن قدیم اگر زن پسر دنیا می‌آورد خیلی ارزش داشت. قدیمیا عشقه پسر داشتن، البته الآن هم پسر دوست دارنا، اما دیگه مثل قدیم نیست. نظر مردم داره کم‌کم تغییر می‌کنه.» بر اساس مقوله «گرایش به سبک زندگی» مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند در سال‌های اخیر افراد تمایل دارند نوع دیگری از زندگی را تجربه کنند. به طوری که حسن، ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۴ می‌گوید: «این دوره همه چی تغییر کرده دیگه. قدیم این جور نبود، الآن آدم‌ها دوست دارن یه مدل دیگه زندگی کنن.» با توجه به مقوله «ظرفیت شناختی برای بازسازی ارزش‌ها» می‌توان گفت کسانی توان تأثیرگذاری دارند که دارای قدرت فکر کردن، توانایی، تجربه، اطلاعات، سواد، و... باشند. مصطفی، ساکن محله شمیران نو می‌گوید: «بین خانوم زومنه‌ای شده که اون بالا بالایی‌ها هر کاری بخوان انجام میدن، اونا هستن که همه چی رو برای مردم تعیین تکلیف می‌کنن. من فکر می‌کنم اونایی که امکانات در اختیار دارن راحت‌تر می‌تونن روی افراد تأثیر بذارن و یا اونایی که تحصیلات بیشتری دارن و یا تجربه دارن. خلاصه کسانی که توانایی دارن می‌تونن روی مردم اثر بذارن» مقوله محوری «زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی تغییر ارزش‌های جنسیتی» از مفاهیم کدگذاری باز و مقوله محوری سطح اول یعنی «نامساعد بودن شرایط اقتصادی و آموزشی» و «وضعیت نسبتاً مساعد اقتصادی و آموزشی» سازمان‌دهی شد. با توجه به مقوله «نامساعد بودن شرایط اقتصادی و آموزشی» می‌توان گفت محله‌های حاشیه‌نشین مورد مطالعه از بعد اقتصادی و فرهنگی ضعیف بودند. فریده، ساکن محله شمیران نو می‌گوید: «الآن تو همین محله ما، زنان به خاطر نیازشون میرن سرکار. این محل محله ضعیفه. سطح مالی مردم ضعیغه. تو این محل. سوادشون پایینه.» بر اساس مقوله «وضعیت نسبتاً مساعد اقتصادی و آموزشی» می‌توان گفت سطح محله‌های غیر حاشیه‌نشین مورد مطالعه از بعد اقتصادی و فرهنگی در حد خوب است. حامد، ساکن محله‌های غیر حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ می‌گوید: «این محله وضع مالیشون بد نیست خوبه، سطح سواد جووناشونم خوبه.»

جدول ۴: زمینه‌های ساختاری و فرهنگی مؤثر بر گذار ارزش‌های جنسیتی به سوی ارزش‌های فرامادی

کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری سطح دوم	کدگذاری محوری سطح اول	کدگذاری باز	
زمینه‌های ساختاری و فرهنگی مؤثر بر گذار ارزش‌های جنسیتی به سوی ارزش‌های فرامادی	زمینه‌های اجتماعی و جمعیتی و تغییر ارزش‌های جنسیتی	تأثیر رشد شهرنشینی بر تغییرات ارزشی	افزایش جمعیت و شهرها و تغییر دیدگاه افراد (خ، ا)	
		تأثیر آموزش و اشتغال بر تغییر ارزش‌های جنسیتی	افزایش اطلاعات و آگاهی افراد به دلیل ورود به دانشگاه‌ها و کار بیرون از خانه برای زنان (خ، ش، د، ا، س ۱۹)	
	تأثیر رسانه‌ها و فناوری اطلاعات بر تغییرات ارزشی جنسیتی	تأثیر فناوری‌های ارتباطی بر بازاریابی اجتماعی	نقش اینترنت و شبکه‌های اجتماعی بر دیدگاه افراد (ا، ش، س ۱۹)	
		بازتعریف نقش‌های جنسیتی از طریق رسانه‌های جهانی	تأثیر ماهواره بر نگاه نسبت به جنسیت زن و مرد (س ۴)	
	گذار ارزش‌های اجتماعی جنسیتی	گرایش به سبک زندگی مدرن	جابه‌جایی دیدگاه‌ها	تغییر نگاه‌های جنسیتی افراد نسبت به گذشته (س، ۴، ش، س ۱۹)
			ظرفیت شناختی برای بازسازی ارزش‌ها	تمایل افراد به نوع دیگری از زندگی کردن (س ۴)
			نامساعد بودن شرایط اقتصادی و آموزشی	توانایی قدرت تغییر دیدگاه افراد (ش، د، ا، ش، س ۴، د، ا، س ۱۹)
	زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی تغییر ارزش‌های جنسیتی	وضعیت نسبتاً مساعد اقتصادی و آموزشی	ضعیف بودن سطح مالی و سواد ساکنین محل (خ، ش، د)	ضعیف بودن سطح مالی و سواد ساکنین محل (خ، ش، د)
			درآمد و سواد مردم محله بد نیست (س ۱۹)	درآمد و سواد مردم محله بد نیست (س ۱۹)

بر اساس رویکرد نظریه داده‌بنیاد و با اتکا به مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین (۱۳۹۵) و چارچوب تحلیلی فراستخواه (۱۳۹۵)، ساخت نظری زیر برای تبیین ارزش‌های جنسیتی مشارکت‌کنندگان ارائه شد: شرایط علی: زمینه‌های اجتماعی و جمعیتی، گذار ارزش‌های اجتماعی و تغییر ارزش‌های جنسیتی به‌عنوان عوامل علی شناسایی شدند که مستقیماً بر شکل‌گیری پدیده اثرگذارند. پدیده مرکزی: مقوله اصلی نظری پژوهش، عبارت است از «گذار فرامادی ارزش‌های اجتماعی مرتبط با ساخت اجتماعی جنسیت»، که از تحلیل مقولات انتخابی همچون گذار ارزش‌های مادی به ارزش‌های فرامادی جنسیتی در بستر نابرابری‌های اجتماعی، تحول

ارزش‌های اجتماعی نسبت به اشتغال زنان، حرکت به سمت ارزش‌های برابری طلبانه جنسیتی فرصت‌های شغلی بر ساخت شده است. راهبردها: مشارکت‌کنندگان در مواجهه با شرایط موجود، راهبردهایی چون برابری جنسیتی، بازتعریف ارزش‌های جنسیتی، ارزش‌های جنسیتی به هویت جنسیتی، چالش‌های جنسیتی و اجتماعی، بازتولید ارزش‌های سنتی، بازتعریف نقش زنان، حرکت به سمت ارزش‌های بازتعریف نقش زنان، بازتولید نابرابری جنسیتی در ساختارهای اجتماعی و سازمانی، گذار ارزش‌های اجتماعی جنسیتی را به کار گرفته‌اند. عوامل مداخله‌گر: نقش رسانه‌ها و فناوری اطلاعات به‌عنوان عاملی تأثیرگذار در تسهیل یا تغییر ارزش‌های جنسیتی و تحولات ارزشی برجسته شده است. پیامدها: بر اساس تحلیل داده‌ها، پیامدهای این فرایند، حرکت به سمت ارزش‌های بشردوستانه و حرکت ارزش‌ها به سمت ارزش‌های فرامادی جنسیتی است که نشان‌دهنده تغییرات گفتمانی در سطح جامعه می‌باشد.

مدل پارادایمی گذار فرامادی ارزش‌های اجتماعی مرتبط با ساخت اجتماعی جنسیت

بحث

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، می‌توان گفت این مقاله با بسیاری از نظریه‌ها و رویکردهایی که بر مدرن شدن ارزش‌ها و گرایش به ارزش‌های فرامادی با تأکید بر ساخت اجتماعی جنسیت تأکید دارند، هم‌راستا است. به همین منظور، یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های مهدی‌زاده و صدر نبوی، فروتن، معینیان، قره حسنلو و میرحسینی هم‌سو است. این پژوهش‌ها، کلیشه‌های جنسیتی را از عوامل مهم نابرابری‌های جنسیتی می‌دانند و معتقدند حرکت جامعه به سوی نوگرایی موجب تضعیف تدریجی کلیشه‌های جنسیتی سنتی می‌شود. همچنین این مقاله با نتایج پژوهش عظیمی هم‌راستا بود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که ارزش‌ها به سوی ارزش‌های برابری جنسیتی در حال حرکت‌اند. همین‌طور با نتایج پژوهش‌های ریجوی، سکاربرو و ریسمن، موهلاو، ایدوو و همکاران هم‌سو بود. زیرا علی‌رغم وجود هنجارهای برابری جنسیتی، اما نابرابری‌های جنسیتی و شغلی همچنان تداوم دارند. در مقابل نتایج پژوهش حاضر، با برخی از پژوهش‌ها مانند کاگستن و همکاران هم‌راستا نیست، زیرا نتایج پژوهش آنان گرایش به ارزش‌های مادی جنسیتی را نشان می‌دهد. در خصوص همسو بودن با نظریه‌های مورد استفاده در پژوهش حاضر نیز باید گفت، یافته‌های این پژوهش، نظریه تغییر ارزشی اینگلههارت را که بر این باور است با افزایش امنیت جانی و مالی در اغلب کشورهای جهان، به‌ویژه کشورهای پیشرفته صنعتی، ارزش‌های مردم از مادی به فرامادی تغییر یافته‌اند، تأیید نمی‌کند. زیرا اگر محله‌های غیر حاشیه‌نشین مناطق ۱۹ و ۴ شهر تهران را معادل کشورهای صنعتی، و محله‌های حاشیه‌نشین را معادل کشورهای غیر صنعتی در نظر بگیریم، با توجه به اینکه ساکنان محله‌های حاشیه‌نشین از محرومیت‌ها و کمبودهای شهری رنج می‌برند، طبق دیدگاه اینگلههارت ارزش‌های جنسیتی در این محله‌ها می‌بایست گرایش به ارزش‌های مادی داشته باشد. با این حال، نتایج نشان

می‌دهد که هم محله‌های حاشیه‌نشین و هم غیر حاشیه‌نشین به‌سوی گذار به ارزش‌های فرامادی در حوزه ساخت اجتماعی جنسیت حرکت کرده‌اند. به عبارتی، اولویت‌های ارزشی ساکنان این دو نوع محله در زمینه‌های مذکور به یکدیگر نزدیک بوده و نوعی تشابه ارزشی میان آن‌ها مشاهده می‌شود. در این زمینه، پژوهش حاضر تلاش دارد نگاهی دیالکتیکی به موضوع داشته باشد؛ به‌گونه‌ای که هر پدیده‌ای، ضد خود را نیز می‌سازد. یعنی گرایش مشارکت‌کنندگان به ارزش‌های فرامادی، واکنشی به وضعیت موجود این محله‌ها است. علی‌رغم اینکه محله‌های حاشیه‌نشین از نظر اقتصادی در وضعیت نامطلوبی قرار دارند و طبق دیدگاه اینگلههارت انتظار می‌رود گرایش آن‌ها به ارزش‌های مادی باشد، اما برخلاف این پیش‌بینی، مصاحبه‌شوندگان به ارزش‌های فرامادی و مدرن مرتبط با جنسیت، اشتغال زنان و برابری فرصت‌های شغلی تمایل نشان دادند. از سوی دیگر، در پاسخ به این پرسش که چرا ارزش‌ها در محله‌های حاشیه‌نشین تفاوت چندانی با محله‌های غیر حاشیه‌نشین ندارند، می‌توان از منظر بورديو نیز به موضوع نگریست. از دیدگاه بورديو، «هیتوس» و «ذائقه» طبقات مسلط جامعه نقش مهمی در ایجاد تغییرات ارزشی دارند. به بیان او، اگرچه حاشیه‌نشینان در بستری محدودکننده زندگی می‌کنند و تحت تأثیر طبقه اجتماعی خود قرار دارند، اما این شرایط به‌هیچ‌وجه به‌منزله محدود شدن ارزش‌های آن‌ها نیست و افراد صرفاً آلت دست هیتوس یا همان عادت‌واره‌های خود محسوب نمی‌شوند. در نتیجه، می‌توان اولویت‌های ارزشی مشارکت‌کنندگان را فراتر از تأثیرات صرفاً منطقه‌ای تحلیل کرد. بر همین اساس، نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که ارزش‌های مرتبط با ساخت اجتماعی جنسیت در محله‌های مورد مطالعه، به‌سوی ارزش‌های فرامادی گرایش دارند و در مسیر فرآیند توسعه حرکت می‌کنند. حال، پرسش مهم این است که چه عواملی باعث شده‌اند که تغییرات ارزشی ایجاد شود. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تغییرات اساسی در حوزه‌ی ارزش‌ها، رشد، گسترش و مصرف تکنولوژی‌های نوین است. استفاده‌ی روزافزون از شبکه‌های جهانی نظیر اینترنت، ماهواره و شبکه‌های اجتماعی، نقشی اساسی در شکل‌گیری سبک‌ها و اولویت‌های ارزشی مشابه در میان نسل‌ها ایفا می‌کند. در نتیجه، طبقات مسلط جامعه از این طریق قادرند ارزش‌ها و ذائقه‌های فرهنگی خود را بر کل جامعه تحمیل کرده یا ترجیحات ارزشی خود را به‌عنوان معیارهای مشروع و برتر برای سبک زندگی در فرهنگ ملی تثبیت کنند. بر اساس دیدگاه بورديو، افراد در طبقات و اقشار مختلف از طریق «مصرف فرهنگی» تلاش می‌کنند خود را متمایز کرده و منزلت اجتماعی بالاتری را برای خود ادعا کنند. در همین راستا، ساکنان محله‌های حاشیه‌نشین نیز، به‌واسطه‌ی دسترسی به تکنولوژی‌های نوین، تحت تأثیر ارزش‌های فرهنگی طبقات مسلط قرار می‌گیرند. یکی دیگر از مهم‌ترین زمینه‌های مؤثر بر تغییر ارزش‌های جنسیتی در جامعه‌ی ایرانی، تحولات جمعیتی و اجتماعی از جمله گسترش شهرنشینی، افزایش جمعیت تحصیل‌کرده، و حضور روزافزون زنان در عرصه‌های آموزشی و شغلی است. این تغییرات را می‌توان از دو منظر نظری تحلیل کرد. نخست، از منظر نظریه‌ی گذار ارزش‌های اینگلههارت، که معتقد است با افزایش توسعه، امنیت مالی و ارتقای آموزش، جامعه از ارزش‌های مادی به سمت ارزش‌های فرامادی (مانند برابری جنسیتی، آزادی فردی و خود ابرازی) حرکت می‌کند. در این چارچوب، گسترش دانشگاه‌ها و میل زنان به تحصیل و اشتغال، نشانه‌ای از گرایش به ارزش‌های مدرن و فرامادی در حوزه جنسیت تلقی می‌شود. دوم، از دیدگاه بورديو، این تغییرات را می‌توان نتیجه استفاده از مصرف فرهنگی همچون تحصیلات، شغل و سبک زندگی مدرن تلاش می‌کنند خود را از هیتوس سنتی جدا کرده و هویت اجتماعی جدیدی برای خود بسازند. بنابراین، تغییر در ارزش‌های جنسیتی نه‌تنها نتیجه‌ی توسعه‌ی اجتماعی، بلکه حاصل کنشگری فرهنگی و بازتعریف موقعیت اجتماعی توسط خود افراد نیز هست

نتیجه‌گیری

این پژوهش باهدف اصلی، شناسایی جهت ارزش‌های اجتماعی پیرامون جنسیت و فرصت‌های شغلی در میان ساکنان محله‌های حاشیه‌نشین در مقایسه با محله‌های غیر حاشیه‌نشین مناطق ۴ و ۱۹ شهر تهران، و با روش نظریه زمینه‌ای انجام شد. با توجه به مفاهیم اولیه، مقولات محوری سطح اول و دوم، مقوله اصلی «گذار فرامادی ارزش‌های اجتماعی مرتبط با ساخت اجتماعی جنسیت»، برساخت شد. یافته‌ها نشان دادند که جهت ارزش‌ها پیرامون ساخت اجتماعی جنسیت، در هر دو نوع محله، به‌سوی ارزش‌های فرامادی در حرکت است. پاسخ به پرسش اصلی پژوهش (ویژگی‌ها و جهت‌گیری ارزش‌های جنسیتی و شغلی در دو نوع محله) این است که باوجود تفاوت در بافت اقتصادی-اجتماعی، هر دو نوع محله دارای ارزش‌هایی نزدیک به هم و در حال گذار به سمت ارزش‌های فرامادی هستند. پاسخ به پرسش دوم پژوهش (عوامل مؤثر در تغییر این ارزش‌ها) را باید در زمینه‌های فرهنگی

و ارتباطی جست‌وجو کرد، نه صرفاً اقتصادی. عواملی چون گسترش آموزش عالی، افزایش دسترسی به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، آشنایی با گفتمان‌های جهانی، و مصرف فرهنگی مشترک از جمله عوامل کلیدی هستند. این عوامل حتی در مناطق حاشیه‌نشین نیز دست‌به‌دست داده‌اند تا شکاف ارزشی میان طبقات کاهش یابد. از منظر نظری، یافته‌ها با نظریهٔ اینگلههارت همسو نبود. اینگلههارت معتقد بود گذار به ارزش‌های فرامادی زمانی رخ می‌دهد که نیازهای مادی افراد تأمین شده باشد، درحالی‌که در این مطالعه مشاهده شد حتی در شرایط نابرابری اقتصادی و اجتماعی (ویژگی بارز مناطق حاشیه‌نشین)، چنین گذاری در حال وقوع است. این نشان می‌دهد که عوامل فرهنگی و رسانه‌ای ممکن است نقش قوی‌تری در تحول ارزشی ایفا کنند. بنابراین، تغییرات ارزشی الزاماً وابسته به رفاه اقتصادی نیست. با توجه به مفهوم عادت‌واره نظریه‌ی بورديو نیز می‌توان گفت تغییر در ذائقه‌های فرهنگی و تمایز طبقاتی از طریق مصرف فرهنگی، در حال بازتعریف موقعیت اجتماعی افراد در جامعه‌ی شهری تهران است. این تغییرات نشان می‌دهد که حاشیه‌نشینان نیز صرفاً بازتولیدکنندهٔ ارزش‌های سنتی نیستند، بلکه با توجه به‌مواجهه با گفتمان‌های جدید، به بازسازی ارزش‌های خود می‌پردازند. در مجموع، این پژوهش نشان می‌دهد که فرآیند تحول ارزش‌ها، پیرامون ساخت اجتماعی جنسیت در تهران امروز، روندی یک‌دست، چندبعدی و مبتنی بر تعاملات فرهنگی و ارتباطی است. نه تنها محله‌های مرکزی، بلکه محله‌های حاشیه‌نشین نیز در حال تجربه‌ی مدرن شدن ارزش‌ها هستند. این همگرایی ارزشی در دل نابرابری اجتماعی، پدیده‌ای است که سیاست‌گذاران باید آن را جدی بگیرند. پیشنهادهای کاربردی این پژوهش عبارت‌اند از: تدوین سیاست‌های فرهنگی مبتنی بر تغییرات ارزشی، ایجاد پیوند میان نهادهای حمایتی و شبکه‌های محلی برای شناخت تحولات ارزشی، ارتقای دسترسی عادلانه به خدمات حمایت اجتماعی برای زنان محلات کم‌برخوردار، انجام پژوهش‌هایی در خصوص سایر ارزش‌های اجتماعی در محله‌های حاشیه‌نشین با استفاده از روش‌های ترکیبی.

تشکر و قدردانی

از تمامی متخصصان و مشارکت‌کنندگان که در این پژوهش یاری نمودند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

- Adeniyi, I. S., Al Hamad, N. M., Adewusi, O. E., Unachukwu, C. C., Osawaru, B., Onyebuchi, C. N., Omolawal, S. A., Aliu, A. O., & David, I. O. (2024). Gender equality in the workplace: A comparative review of USA and African practices. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 21(2), 763–772.
- Englehart, R. (2016). *Cultural transformation in advanced industrial society* (M. Vatr, Trans.). Tehran: Kavir Publishing. (In Persian)
- Farsakhah, M. (2020). *Qualitative research method in social sciences with emphasis on grounded theory*. Tehran: Agah Publishing. (In Persian)
- Foroutan, Y. (2020). Gender stereotypes in Iran based on social and demographic approaches. *Applied Sociological Quarterly*, 31(3), 97–120. (In Persian)
- Ghahrehan-Hasanlou, F., & Mirhosseini, Z. (2021). Analyzing the contexts and grounds of gender inequality in the labor market and employment. *Social Sciences Quarterly*, 28(95), 37–69. (In Persian)
- Inglehart, R. (2016). *Cultural transformation in advanced industrial society* (M. Vatr, Trans.). Tehran: Kavir Publishing. (In Persian)
- Kågesten, A., Gibbs, S., Blum, R. W., Moreau, C., Chandra-Mouli, V., Herbert, A., & Amin, A. (2016). Understanding factors that shape gender attitudes in early adolescence globally: A mixed-methods systematic review. *PLoS ONE*, 11(6), e0157805.
- Maziniyan, N. (2017). A sociological look at the role of gender stereotypes in occupational discrimination against women and the cultural factors behind them. *Women and Family Studies Quarterly*, 10(37), 163–179. (In Persian)
- Mehdizadeh, M., & Sadre-Nabavi, F. (2023). Factors affecting job opportunities with emphasis on skilled and efficient labor. *Strategic and Macro Policies Journal*, 11(41), 140–163. (In Persian)
- Mirzaei, K. (2016). *Qualitative research: Research, researchers, and research writing*. Tehran: Fozhan Publishing. (In Persian)

- Mills, A., & Bravitt, J. (2006). Introduction to contemporary cultural theories (J. Mohammadi, Trans.). Tehran: Qoqnoos Publishing. (In Persian)
- Mühlau, P. (2011). Gender inequality and job quality in Europe. *Management Revue*, 22(2), 114–131.
- Ridgeway, C. L. (1997). Interaction and the conservation of gender inequality: Considering employment. *American Sociological Review*, 62(2), 218–235.
- Ritzer, G. (2016). Sociological theory (H. Naibi, Trans.). Tehran: Ney Publishing. (In Persian)
- Scarborough, W. J., & Risman, B. J. (2017). Changes in the gender structure: Inequality at the individual, interactional, and macro dimensions. *Sociology Compass*, 11(9), e12515.
- Seidman, S. (2014). Contested knowledge in sociology (H. Jalili, Trans.). Tehran: Ney Publishing. (In Persian)
- Strauss, A., & Corbin, J. (2016). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (E. Afshar, Trans., 5th ed.). Tehran: Ney Publishing. (In Persian)
- Vasoughi, M., & Nik-Khalgh, A. A. (1991). Fundamentals of sociology. Tehran: Kheradmmand Publishing. (In Persian)